

ÚJ LÉPÉSEK AZ ÖKUMENIZMUSBAN

1. A pápa az ökuménikus pátriárkánál

Aránylag rövid és így szinte feltűnés nélküli előkészület után II. János Pál pápa 1979. november 29–30-án meglátogatta I. Dimitriosz pátriárkát Isztambulban, hogy kettőjük közös nyilatkozata szerint: „újból megerősítsék elszántságukat ama nap eljövetelének meggyorsítására, amikor majd a katolikus és az orthodox egyház között a teljes egység létrejön és együtt ünnepelehetjük az isteni eukarisztiát.” A Phanarban, az ökuménikus pátriárka rezidenciájának székesegyházában, a pápa többek között ezeket mondta: majdnem egy ezredéven keresztül a két egyház egymás mellett, saját útján haladva eleven egyházi élettel, külön hagyományt épített ki és mint Krisztus egyetlen egyházának két kiegészítője állt a történelemben. A második ezredév, sajnos az 1054-ben bekövetkezett szomorú törés után az egymástól való eltávolodás szakadékait egyre inkább mélyítette. Amikor most a harmadik ezredév küszöbén állunk, itt van az ideje annak, hogy a teljes testvéri együttélést ne csak előmozdítsuk, hanem be is fejezzük. Többet már ne azt kérdezzük, vajon helyre tudjuk-e állítani a teljes egységet, hanem inkább azt, van-e még jogunk ahhoz, hogy külön utat járjunk. Dimitriosz ugyancsak a Phanarban a következőket jelentette ki: Testvéri közeledésünk fontos végpontjához jutottunk el. A cél most már a teljes egyesülés és még ennél is tovább menve a legfőbb óhajunk az **összes keresztény egyesítése** az Urban, az ugyanazon helyben való részesedés által. **Meggyőződésünk**, hogy a keresztény egység senki ellen nem irányul, hanem inkább pozitív szolgálata képes az egész emberiség számára fajra, vallásra és társadalmi osztályra való tekintet nélkül.

A hivatalos közös nyilatkozat megemlíti, hogy az előkészítő munkálatok első eredménye közös bizottságok felállítása a teológiai párbeszéd megkezdésére és befejezésére. A bizottságok névsorát már közzé is tették. A „szeretet dialógusában” áll a két egyház, a találkozás biztosítéka az egyetlen Jézus Krisztushoz való teljes hűség és az ő egyetlen egyházához való hozzátartozás tudata. „Ma még nem ismerjük egymást egészen, de meg akarjuk találni egymás teológiai álláspontjának jobb megértésével és különösképpen is a múltban megkövesedett előítéletek felszámolásával az egymáshoz vezető utat. Bízunk abban, hogy az egységben való előrehaladás a más vallások hívőivel való párbeszédet és együttműködést is elő fogja segíteni és így egyúttal a minden jóakarátú emberrel való összefogást, hogy az emberek egymás közti szeretete és a testvériség eltűnjen a föld színéről a gyűlöletet, a szeretetlenséget és a testvérgyilkosságot. Hiszünk abban, hogy ily módon egy jobb világ, igaz béke megteremtéséhez is hozzájárulunk, nagy szolgálatot téve így az egész emberiségnek” — olvassuk a közös nyilatkozatban.

A pápa törökországi útját különbözőképpen kommentálták. A bátor vállalkozás azonban sok találgatást vagy gyanakvást oszlattott el. Úgy látszott, hogy az ökumenizmus mostohagyermek a Lengyelországból jött pápánál, mert az „ösi ellentét” folytán — mondták egyesek — nem rajong az orthodox egyházakkal, de különösképpen az orosz pravoszláv egyházzal való szorosabb testvériségért. Ismét mások úgy vélték, hogy tart a protestánsoktól a Mária tisztelet vonatkozása és a legújabbban egyre gyakoribb női papszentelés miatt. Akadtak, akik a tartózkodást elvi nehézségekre kívánták visszavezetni. A pápa a zsinat szellemében kíván ugyan előrehaladni, de a továbbvívés, ismételt kijelentése szerint, nem jelentheti bizonyos alapvető katolikus igazságok feladását, vagyis a mostani azonossági krízisben meg kell tartani az egyház evangéliumi gyökereit és alapjait. A pápa is tudja, hogy a zsinat szellemében válaszolni kell azokra a kihívásokra, amelyekkel a mai világ fordul az egyház felé. Ez pedig csak a megújulás, és bizonyos tekintetben az „újrakezdés” által lehet. A pápa is keresi a keresztény egyházakhoz és azon túl a többi valláshoz, sőt az egész emberiséghez való kapcsolatot, de meg akarja őrizni az egyház azonosságát abban a pluralitásban, melyet e kapcsolat jelenthet. Kritika érte a pápa „konzervatív” ma-

gattartását is különösen egyes protestáns körök részéről: túlságosan emocionális lelkiséget vall és a „lengyel népi egyház jámborságát” modellnek tartja a világot katolicizmus számára.

Talán az elmúlt három év „stagnálása” után ma új lendületről beszélhetünk. Külön jelentőséget kell tulajdonítanunk annak, hogy a Magyar Püspöki Kar 1979 decemberi konferenciáján a papság figyelmébe ajánlotta az ökümené kérdéseivel való behatóbb foglalkozást. E tanulmány innen vette indítását. Nézetem szerint a mostani lépés ama őszinte akarat első jelentkezése, hogy a pápa a találkozások vonalán minden áron konkrétan is tovább akarja vinni a zsinatot. Új dinamika jelentkezik e lépésben, és ez a legbiztosabb jele annak, hogy az egyház hatékonysága a világhoz való új fordulásban láthatóvá vált és megfelel a keresztény tömegek kívánságának. Az ökümené történelmi kérdése az, tud-e az egyház segítséget nyújtani annak a világnak, amely ezen a téren az egység utáni vágyában és törekvésében nemcsak a vallás vonatkozásában, hanem az életberendezkedés minden területén mozgásban, változásban van.

2. A világ kihívása a keresztények felé. Az ökümenikus mozgalom rövid története

A mai világhelyzet pozitív jelei: fejlődés, szellemi értékek keresése és egységre való törekvés. 150 éve annak, hogy megjelent a Kommunista Kiáltvány, amely a munkásságot egységbe szólítja a tőke kizsákmányolásával szemben. Majdnem egyidőben jelentkeztek szerte Európában a különböző egységtörekvések, mintegy annak jeléül, hogy elveszítettük a közösség tudatát és egybefogó erejét. Az individualizmus, az egyéniség kultusza „tragikus sorsunkká vált”, ahogy Werner Sombart mondta. Az egybetartozás és egység tudatának növekedésével a keresztények szétszakítottsága mindinkább botrány lett az emberek szemében: „Krisztus törvényét hordozzák a szívükben és mégsem tekintik egymást testvéreknek”. A testvériség megoldása a kereszténység nagy feladata lenne a földön, ehelyett még mindig csak szétszakítottság, gyűlölködés, ellentétesség látható az emberek között.

1910 óta a keresztények között mozgalom indult el, amely a szétszakítottság megszüntetését tűzte a zászlajára. Hosszú idő múlt el 1948-ig, amikor Amszterdamban megalakult az *Egyházak Világtanácsa*. Az ökümenikus mozgalom nem katolikus eredetű, sőt az egyház kezdetben tartózkodóan nézte az egységtörekvéseket. A Világtanács azonban nem akart „világegyház” lenni, amely az összes egyházat, így a katolikus egyházat is magába egyesíti és egybe olvasztja. Új-Delhiben ezután megfogalmazták a tiszta ökümenikus célkitűzést 1961-ben: „az Ökümenikus Tanács azon egyházak testvéri egysége vagy összefogása, amelyek Jézus Krisztust az írások szerint Istennek és Megváltónak ismerik el, és akik közös hivatásuknak megfelelően arra töreksznek, hogy tiszteletüket fejezzék ki az egy Isten iránt, az Atya, a Fiú és a Szentlélek iránt”. A keresztény egyházak, Rómát kivéve mind csatlakoztak az ökümenikus mozgalomhoz. A mozgalom vezetősége arra törekszik, hogy a keresztényeket közös hivatásuk, közös küldetésük vállalására bírja az egész emberiség érdekében, különösképpen pedig az evangéliumi hirdetés, az egység előmozdítása és az egymás közötti szolgálat hivatásának ébresztésében (1).

A katolikus egyház hivatalosan az ökümenikus mozgalom történetének kezdetén elég hűvösen visszahúzódott, különösen a protestánsokkal való kapcsolat dolgában, de sokkal simább volt az út a keleti egyházakhoz. Mindig akadtak azonban egyesek, és kisebb-nagyobb csoportok, akik teljes odaadással szolgálták az egység és egyesítés ügyét a katolikus egyházban is. A fordulópontot János pápa zsinata jelentette, amikor is az egység utáni vágy és az azt munkáló tevékenység egyre jobban kifejezésre jutott. Már 1960-ban a pápa megalapította az *Egységittkarságot*. Ennek feladata az lett, hogy összekötő szerepet töltsön be a katolikus egyház és az ökümenikus mozgalom között. 1962-ben az Egységittkarságból zsinati bizottság lett. Az Egységittkarság élére Bea bíboros került, aki — mint elismert biblikus tudós — a nem katolikus keresztények bizalmát is élvezte.

Nem volt könnyű a testvér-egyházakat meggyőzni arról, hogy a zsinat egészen új szemléletváltozást hozott, mivel — átértelmezve az egységtörekvéseket

— az egyház feladta régi rekatolizáló elvét. Más szóval, a különállókát nem kívánja mindenáron katolikussá tenni, hanem Krisztus egységében egyesíteni. Az Egyházak Világtanácsa az Egységittárság kérelmére megfigyelőket küldött a II. vatikáni zsinatra, mivel ezt megelőzően katolikusok is részt vettek az Új-Delhi-i tanácskozásokon.

A katolikus egyház ezzel feladta korábbi — a hitközömbösség veszélye miatt védekező — álláspontját, mert mindjobban az a meggyőződés alakulhatott ki, hogy az ökumené igénye és annak keresése nem jelenti okvetlenül, hogy Isten igazságai iránt közömbösek lennénk. A katolikus egyház is most már inkább azt a kötelező meggyőződést kívánta szolgálni és kiemelni, hogy a kereszténységet kell megmenteni. A zsinati szövegben ezt olvassuk: „Szükséges, hogy a katolikusok szíves-örömmel elismerjék és értékeljék mindazokat az igazán keresztény javakat, amelyek a közös örökségből forrásznak és megtalálhatók különvált testvéreinknél. Illő és üdvös, hogy elismerjék Krisztus gazdagságát és az erények gyakorlását olyanok életében, akik tanúságot tesznek Krisztusról, olykor a vérük ontásáig: Isten mindig csodálatos és csodálandó az ő műveiben” (2).

3. „A keresztény egységőrekvéről” szóló zsinati határozat tartalma és szelleme

A zsinat alapvető döntéseivel az ökumené területén is újat teremtett, ami nem fordítható már vissza, de az elért eredmények ellenére is még messze vagyunk a kitűzött célok megvalósításától. Az ökumenizmus meghatározása a zsinati szöveg szerint: „A keresztény egységének előmozdítására szolgáló mozgalom és szervezett cselekvés, melyért Jézus Krisztus a mennyei Atyához imádkozott”. Karl Rahner szerint a zsinat a jövő egyházak számára új feladatokat és kihívásokat hozott, de ezekre még radikálisabban reagálnunk kell. Szerinte a zsinat választóvonalat jelentett a katolikus egyháznak a többi keresztény egyházakhoz és a nem keresztény világvallásokhoz való viszonyának történetében. A korábbi általános megítélés szerint a nem keresztények a pogányság sötéttségében járó szerencsétlenek voltak, akiket csak az evangélium menthet meg. A nem katolikus keresztényekben viszont eretnekeket láttunk, akikkel békében kell élni, de akár fenyegetve is, fel kell őket szólítani a katolikus egyházba való visszatérésre.

Felületes, vagy liberális szemlézők előtt a zsinaton valójában semmi új nem történt, mert azok az igazságok, amelyek az egységet lehetővé teszik, most új teológiai megvilágításban, mindig is fennállottak. Ilyenek Istennek Krisztusban kinyilvánított egyetemes üdvösségi akarata, a szentségek nélküli megigazulás lehetősége, a „bentfoglalt” egyházhoz való tartozás azoknál, akik jóakaratóiak, és végül az egyházon kívül történő keresztelés érvényessége. Mindezek azonban a zsinat előtt nem éltek hatékonyan a katolikus köztudatban. A zsinat új magatartást teremtett: a nem katolikus keresztény egyházak is a krisztusi örökségből élnek, és pozitív értékeket tudnak felmutatni a jövő egyháza számára; a nem keresztény vallások pedig intézményességükben valós és hiteles üdvösségi tevékenységet fejthetnek ki az egész emberiség javára. Ami a zsinaton történt alapvetően keresztény cselekvés volt; nem a liberalizmus, hanem a kereszténység győzelme (3).

A zsinati határozat bevezetésből és három fejezetből áll, és 24 pontot foglal magában. 1. Az ökumenizmus katolikus elvei; 2. Az ökumenizmus gyakorlati megvalósítása; 3. A Római Apostoli Szentszéktől különvált egyházak és egyházi közösségek. Ennek két része van: a keleti egyházak és a nyugati egyházak és egyházi közösségek.

Tulajdonképpen a *keresztység* — az általános emberi lényekben való azonoság mellett — az ökumenikus mozgalom alapja. A zsinati munka a keresztény egyházak egymáshoz való viszonyulásának vizsgálatában két szempontot kívánt figyelembe venni: hogyan értékeli Isten szavát, a Szentírást, és milyen a kegyelmi közvetítés a szentségi eszközökön keresztül? Az ökumenizmus alapelveit a zsinat az egyházzal szembeni konstitúcióban fektette le. A biblikus alapon, a szentírási képek alapján felújított egyházfogalomról van tehát szó, amely az egyházi közösséget Krisztusra, az Istenember kegyelmi közvetítésére építi. Az alap így a kinyilatkoztatás szava a Szentírásban, és a kegyelmi jelek és eszközök, vagyis a szentségek által történő közvetítése az isteni életnek.

A legfőbb és alapvető szentség, mint az üdvösség egyetemes jele és eszköze, maga az egyház. Az egyház látható intézményességében Krisztus Urunktól létesített jel, amely mint üdvösségi eszköz kegyelmeket közvetít. A keresztények között az egységesítő erő a közös hit Krisztusban, Krisztus főpapi imájának hatékonysága, az egység közös jele, az Oltáriszentség, amely nemcsak jelzi, hanem meg is valósítja az egységet, és végül Krisztus szeretetparancsa. Az egység feltételei a közös imádság, a jócselekedet és a tanúságtétel Krisztus mellett.

Az ökumenikus munkára csak akkor leszünk alkalmasak, ha lelkiileg állandóan alakulunk és a keresztény valóságnak nemcsak hirdetői, hanem megvalósítói is leszünk. „Őszintén és tüzetesen vizsgáljuk meg, mit kell magában, a katolikus családon belül megújítani, vagy megvalósítani, hogy életünk hívebben és egyértelműbben tanúskodjék arról a tanításról és azokról az intézményekről, melyeket Krisztus hagyott ránk apostolai által (4). Az egység biztosítéka: a Megváltó kegyelmi műve, a Szentlélek, az apostolok és utódjaiknak, a püspököknek és papoknak küldetése, Krisztus személyének helyettesítésében, művének folytatásában, az evangélium hirdetése, a szentségek kiszolgáltatása és a szeretetben történő egyházi irányítás vagy kormányzás. Nem mindegy, mit vallanak a keresztények Krisztus művének a történelemben való folytonosságáról, folytatásáról és jelenlétéről, más szóval mit tartanak az egyházzal. Újabbban e téren igen sok nehézség merült fel, különösképpen a protestáns testvérekkel való kapcsolat keresésében.

A zsinati határozat a közelítés és egységesítés munkájában fontos szerepet juttat annak az önkritikának, hogy mint megtisztult partnerek közelítsünk egymáshoz, vagyis küszöböljük ki azokat a szavakat és állításokat, amelyek nem tartalmazzák a teljes igazságot vagy méltányosságot. Fontos tevékenység a partnerek között a párbeszéd: felkészült szakemberek mélyrehatóan fejtegetessék a maguk közösségének tanítását, kiemelve annak jellemző vonásait. E párbeszéd egyenleti az utat egymás igazságainak megismerésére, egymás méltányosabb figyelembe vételére és értékelésére. A határozat szövege itt hangsúlyozza, hogy a helyes dialógus képes rámutatni azokra a teendőkre is, amelyek a közjó érdekében minden keresztény embernek lelkiismerete szerint vállalnia kell. Ilyen értelemben lesz a vallások közötti dialógus egyúttal a világgal folytatott párbeszéd, amelynek gyümölcsei a nagyobb egyetértés, az együttműködés, a kölcsönös segélynyújtás és a béke. Az együttélés és az egymásért élés területén tudjuk legjobban megmutatni az ökumenizmus komolyságát: mennyire vagyunk egyek azokban a kérdésekben is, amelyek alapvetően a földi boldogulás kérdései. A szociális együttműködésben az elmaradottak és az elnyomottak érdekében való közös kiállás, a háború ellen való küzdelem, a jóakarátú embereknek összefogásra való felszólítása tulajdonképpen mind a közös párbeszéd feladatai. A keresztények közös tanúságtevése abban nyilvánul meg, hogy valamennyien megvalljuk keresztény hitünket. Humánusabb emberi életet kívánunk megvalósítani és így tanúságot teszünk Krisztus boldogító, üdvözítő ígéreteiről, vagyis a keresztény hitről, reményről.

Minden jel arra mutat, hogy az egész világ a kétezredik év küszöbén nagy változások előtt áll szellemi, lelki struktúrájában, nem is beszélve a többi vonatkozásról. Az egyház azért is tudott megnyitott lenni a keresztény felekezetek és a többi vallás felé, mert megnyílt lett a világ felé. Elfogadta a világot, az elvilágiasodott világot is. És éppen ezért az ökumenében minden lépés efelé a világ felé is lépést jelent, nem olyan értelemben, hogy az egyház maga is elvilágiasodik, hanem olyan vonatkozásban, hogy az egyház erőfeszítései kell hogy megoldáskeresést jelentsenek a világ számára is. Vagyis inkább a vallás és a világ, más szóval a túlvilág és az e világ közötti kérdésekben kell tovább lépni, hogy megvilágítsuk e két valóságot és integrált mértékben egymás kiegészítői, segítői legyenek. Aki elfogadja a vallások és a felekezetek sokszerűségét, pluralizmusát, az elfogadja a világ és a vallás kettősségét is. Más szóval a világnak és a valásznak, vagy az evilágnak és a túlvilágnak nem kell azonosnak lennie.

Az egyház a zsinaton kimondta a vallásszabadságot is. Ez annyit jelent, hogy lelkiismereti szabadság van abban a vonatkozásban, hogy minden egyes ember kezében van a döntés vagy a döntés hatalma: akar-e hinni Istenben, vagy sem. Korábban ezt egészen másképp értelmeztük: azt mondtuk, hogy örök értékek a vallási értékek, vagyis Isten felé az ember nem is lehet szabad. Az ember

belső igényből keresi az Istent, de szabadsága olyan nagy érték, hogy addig marad ember, ameddig szabadon dönthet még az Isten kérdésében is. Az ökumené tehát az egyházban és minden vallásnál a szabadság döntését is magában foglalja.

Eddig megfestettük az ökumenikus mozgalom szellemi-lelki hátterét, beszélünk a mozgalom alapelveiről, most át kell térnünk az egyes csoportokhoz, nevezetesen a keleti egyházakkal és a protestáns egyházakkal való kapcsolatok leírására. Elsősorban meg kell határoznunk, melyek az összekötő elemek, de beszélünk kell az eltérésekről is.

4. A keleti egyházak: az ortodoxia

A IV. század végén a római birodalom végérvényesen kétfelé szakadt, nyugati és keleti részre. Ettől kezdve a kelet és a nyugat mindig jobban elkülönült egymástól: politikai tényezők, különböző társadalmi és kulturális alakulások né különböző szellemi magatartást és gondolkodásmódot alakítottak ki. Ugyanakkor két különböző egyházi fegyelem is jogi megfogalmazást kapott, és mintegy állandóvá tette, vagy legalábbis folytonossá az elkülönülést. Keleten még emellett tanítás és egyházi struktúra szempontjából is különböző egyházak, vagy különböző egyházi közösségek is kifejlődtek, amelyek nemcsak Rómától, hanem egymástól is különböztek.

A keleti egyházak csaknem mind apostoli eredetűek. Megőrizték az evangéliumi tanítás tisztaságát, a papszentelés apostoli folytonosságát és a szentségeknek a katolikus egyházban is érvényes jellegét. Tehát van krisztusi papságuk, érvényesek a szentségeik és ugyanaz az eukarisztia, a szentmise. Így lehetséges velük együtt a szent cselekményekben való közös részesezés is. Keleten tehát megmaradt a hit egysége és — a különböző színváltozatokban való eltérés ellenére — az istentisztelet prakszisének, a liturgiának az egysége.

A Rómától való elszakadás a pápa egyházhatósági, egyházjogi főségének tagadását jelentette. 1963-ban a II. vatikáni zsinat végén két oldalról is kölcsönösen feloldották a kiközösítési bullákat, a kibékülés, a megegyezés, a testvéri átölelés jeléül. Ezek egyelőre azonban csak szimbólumok maradtak, de II. János Pál pápa kezdeményezése révén talán ismét egy lépéssel közelebb jutottunk az egységhez.

Jellemző, hogy a zsinati határozat a keleti egyházak ismertetését liturgiájuk leírásával kezdi, mivel náluk a vallásos életet, annak táplálását, alakulását a liturgia határozta meg. Az istentisztelet középpontjában az értünk meghalt, keresztfeszített és feltámadt Krisztus áll. A liturgiájuknak ezt az eredetiségét mind a mai napig megtartották. Ennek egyik biztosítéka az volt, hogy a keleti szertartások a népi jelleget, a népi adottságokat, így a nemzeti nyelvet is, jobban megőrizték, mint a Nyugat. A keletiek kultusza csodálatos, színekben telített tartalommal és igazi odaadással közelíti meg, domborítja ki az isteni nagyságot és méltóságot. Ezáltal a kultuszban valamilyen egészen kifinomult és lelkiileg lágy vitalitás érződik, ami különösen az énekekben fejeződik ki. A liturgia révén a keleti keresztények a Szentírással is mély kapcsolatba kerültek, hiszen igen sok szöveg szentháromsági, krisztológikus és a Szentlélekről szóló kijelentéseket, igazságokat tartalmaz. A liturgia elevenen visszatükrözi a keresztény alapigazságokat és így náluk valóban az imádság törvénye a hit törvénye is lett. A liturgia állandó hitoktatást is jelent.

A zsinati dokumentum mint külön kapcsolatot említi meg a római katolikus egyház és a keleti egyházak közös *Mária tiszteletét* és a *szentek tiszteletét*. A keletiek csak két Mária dogmát fogadnak el. Mária Istenanyaságát és Mária Szűz Anyaságát.

A zsinati határozat elemzése külön részt szentel a teológiának is. A keleti egyházak megismerésében döntő marad, hogy elismerjük a különböző történelmi alakulások és helyzetek formáló hatását. Tehát nem szabad uniformisztikusan gondolkodni. Éppen ezt a kísértést kell áthidalnunk, mert az egység nem egyformaságot, hanem bizonyos azonosságot jelent a lényeges pontokban. Ezt nevezük törvényes pluralizmusnak. Tehát annak reményében, hogy a keleti egyházak és a római egyház valamilyen formában csatlakoznak, arra kell gondolnunk, hogy így a kölcsönös gazdagodás és a belső értékek megsokasodása révén,

az egész egyház katolicitása nyer. A zsinaton igen tekintélyes keletiek azért küzdöttek, hogy az önállóság megtartása, sőt fokozása, kiegészítése és ezáltal a pluralizmus integritásának elismerése révén az egyetlen egyház teljesebb és tökéletesebb legyen. A zsinati határozat az egység és a sokaság elvéről beszélt és ezt alkalmazza a teológiára, a gondolkodás történelmiségének és történelmi különbözőségének tudatosításában, ami valójában a nyugati katolikus teológiában is többször jelentkezik. Nyugati teológusok egész serege ma azon a nézeten van, hogy nem lehet egyetlen módszert alkalmazni, és nem is lehet szó egyetlen teológiáról. Tehát tiszteletben kell tartanunk a keleti teológia sajátos gondolkodását, nyelvét és módszerét, vagyis nem marasztalhatóak el amiatt, hogy nem alkalmazták a skolasztikus módszert és gondolkodásmódot, a nyugatiak fogalmi készletét és nyelvét.

Ma világosan látjuk, hogy a kinyilatkoztatás igazságait nem közelíthetjük meg egészen; inkább csak ezt mondhatjuk, amikor az értelem közelebb akar jutni a valóságos tartalmakhoz, akkor mindig determinált történelmi megközelítésről is szó van. Az isteni titkok transzcendenciája az egyik oldalon és az emberi gondolkodás történelmisége a másik oldalon, lehetővé teszik, hogy a teológiai reflexió és a teológiai beszéd sokfajta lehet az isteni kinyilatkoztatásról. Így a latin és a görög szentatyák is ugyanarról az üdvösségi, vagy kinyilatkoztatott igazságról különbözőképpen gondolkodtak és különbözőképpen fogalmazták meg a hitigazságokat. A nyugati és a keleti teológia tartalmilag nem is különbözik a lényeges pontokban.

Az igazi problémát a primátus kérdése jelenti, vagyis az egyházban a lelki és szellemi főhatalom kérdése: Rómának milyen hatalma van és kitől kapott külön hatalmat a részegyházak fölött? Ezt kérdezik újból és újból. A jelen helyzetben a fő pátriarkátusok, tehát a keleti nagyegyházak is apostoli eredetre hivatkoznak és Rómával szinte azonos hagyományra. Ezek Rómán kívül Konstantinápoly (Bizánc), Alexandria, Antiochia és Jeruzsálem. Hozzájuk csatlakoztak később a további történelmi alakulások, a moszkvai, a szófiai, a bukaresti és a belgrádi önálló ún. autokefál egyházak. E pátriarkátusok egyházi szervezeti és főleg egyházfegyelem tekintetében eltérnek egymástól, a rangsorolásban viszont elismerik a konstantinápolyi pátriárka tiszteletbeli elsőbbségét és ezért ő az ökuménikus pátriárka.

A keleti egyházaknak a zsinati határozat alapján történő ismertetését ezzel lezárjuk. Az egységkeresésnek most, a pápa látogatásával aktuálissá vált kérdéseire még visszatérünk.

5. A nyugati különálló keresztény egyházak: a protestánsok

A nyugati nem katolikus keresztények a hit dolgában és az egyházi struktúrában már nem annyira hasonlóak a katolikusokhoz, mint a keleti egyházak. A zsinati határozat így kénytelen volt néhány fő téma köré csoportosítani mondanivalóját: Krisztus megvallása, a szentírás tanulmányozása, a szentségi élet és a Krisztussal való keresztény életalakítás. Ugyanakkor nagyon sok elválasztja a katolikusokat a XVI. század elején fellépő „megújított, vagy megreformált” egyházi közösségektől. A nyugati különválást vagy megoszlást Luther Márton fellépése, 1517-ben indítja el. Luther és követői Kálvin, Zwingli, de Husz János is, nem akartak elszakadni az egyháztól, hanem törekedtek azt belülről újítani.

Az egyház emberi intézmény is, és így az idők változásával, állandóan megújulásra, felrissítésre is szorul. Az „Ecclesia semper reformanda” valósága és igazsága ma is érvényben van. Ezért jöhetett létre a zsinat, mert belső szükségyszerűségből az ősi evangéliumi tanítást a jelen élet feltételeihez és igényeihez kellett újból alkalmazni.

A II. vatikáni zsinat Jézus Krisztust, az Istenembert és az egyház által folytatandó megváltási művét állította újból az értékelés középpontjába. Ma azt látjuk, hogy a protestantizmusnak is mint mozgalomnak tulajdonképpen ez volt a célja, hogy elismertesse Jézus Krisztus alapvető és központi helyzetét a hitben és az egyház élén. Tehát a protestantizmus kezdettől fogva krisztocentrikusan gondolkodott. És ez volt a hitújítás alapvető hitvallása is: Krisztus mindenütt, Krisztus a középpontban! A zsinati dekrétum éppen ezért azzal kezdi

a protestánsokkal való foglalkozást, hogy maga is azt mondja: az egész hitvallás középpontja Krisztus. Mivel azonban a Krisztus körüli hit, vagy a Krisztussal kapcsolatos hit a reformált egyházaknál nagyon is különböző, ezért először azokhoz fordul, akik ugyanazt a Krisztust vallják, mint a katolikusok. „Elsősorban azokra a keresztényekre gondolunk, akik az egy Isten, az Atya és a Fiú és a Szentlélek dicsőségére nyíltan vallják Jézus Krisztust Istenünknek és Urunknak, egyetlen közvetítőnek Isten és az emberek között”. (5) Mint már említettük, Új-Delhiben az Ökuménikus Tanács a keresztények egyesítése, vagy együttműködése szempontjából krisztológikus és trinitárius alapformulát fogadott el, amely szinte szóról szóra az előbb idézett szöveggel azonos. Újabban a protestánsoknál több olyan megnyilvánulás is látszik, hogy itt is, ott is részben, vagy egészben tagadják a Szentháromságot, mint például az unitáriusok. A protestánsokkal folytatandó dialógusnak tehát elsősorban a Jézus Krisztus és megváltása műve körüli hit tárgyában kell közös nevezőre jutni. A különállás lényeges pontja még az egyház mibenlétének kérdése, vagyis az egyház misztériuma és az egyházi szolgálat, a papi hivatal kérdése. De ide sorolhatjuk Mária és a szentek tiszteletét is.

A katolikusok és a hitújítás egyházainak különböző teológiai tartalmát, sajnos, a történelmi alakulás mindinkább megmerevítette. Ahogyan a reformációt kiváltó erők között politikai és társadalomfejlődési szempontok is álltak, éppen úgy az ellenreformáció is nem kizárólagosan lelki talajból táplálkozott, hanem a hatalom, a fegyver eszközehez is nyúlt. A vallásháborúk nagy pusztítást jelentettek nemcsak a templomokban és az egyházművészet csodálatos alkotásaiban, hanem még inkább a lelkekben. Innen érthető az ellenszenv egymással szemben és az álláspontok teljes megkövesedése. Ehhez még hozzájárult, hogy a reformáció és ellenreformáció által ejtett sebek gyógyítására egybehívott trentói zsinat (1545—1563) inkább jogi formulákkal, inkább védekezéssel és elítélésekkel kívánta az egységet visszaállítani. A legszigorúbb előírásokkal bátyázta magát körül a katolikus egyház, és ha mindezeket figyelembe vesszük, érthető, hogy azok a kis lépések, amelyek eddig történtek az egyházak közeledésében, igen nagy értéket jelentenek és örömmel töltenek el minden keresztény embert. A II. vatikáni zsinat azonban mindezek ellenére kijelenti: „hogy meggyőződése szerint emberi erőket és képességeket meghaladó szent szándék az összes keresztények kiengesztelődése Krisztus egy és egyetlen egyházában. Ennélfogva Krisztusnak az egyházért mondott imádságába, az Atyának irántunk való szeretetébe és a Szentlélek erejébe veti minden reményét”. (6)

A protestánsokkal egybekötött hittartalmak: Jézus Krisztus középpontisága és a Szentháromság, a keresztység és az Úrvacsora és mindezek alapja, a Szentírás különleges nagyrabecsülése és szintén bázis szerepe. A Szentírást testvéreink szeretik, tisztelik, sőt kiemelkedő kultusszal veszik körül. A középkor végén sokfajta hagyomány miatt a hittételek körüli magyarázatok elburjanzottak, úgy hogy szükségesnek is látszott a Szentírás kiemelése, hogy áthidalja a hit és az egyéni teológiai kutatás vagy az egyéni vallásos meggyőződés feszültségeit. A protestánsok a Szentírás bizonyosságával kívánták ismét megközelíteni Istent és nem mindenféle „észtákolmánnyal”. „A Szentírás egyedül” elve valójában a Szentírásból kívánt pápát formálni (így mondták: „papírból faragott pápát”), s nem fogadták el az apostoli ígértetés más, a Szentírásban nem rögzített hagyományait.

A Biblia szeretete a reformációnak nagy öröksége, amely minden evangélikus közösségben megtalálható és ma is táplálója a hitnek. A protestáns teológia törekvése mindig is az volt, hogy a Bibliát jobban megértsük és koronként aktuálisá tegyük. A Szentírás iránti tisztelet és szeretet a protestáns egzegézist mint tudományt naggyá tette, és ez mindig ösztönözte a katolikus teológia Szentírás kutatását is. Ha a protestánsok másképp is vélekednek a Szentírás és az egyház viszonyáról, mégis az Isten szava „az egyházközi dialógusban rendkívül jelentős eszköz a mindenható Isten kezében annak az egységnek elérésére, melyet a Megváltó kínál minden embernek”. (7)

Az egyház szempontjából nagy jelentősége van annak, hogy a Szentírás nem veszítette el erejét, hatékonyságát, kegyelmi közvetítését a katolikus egyházon kívül sem. Továbbra is a kinyilatkoztatás szava marad, Jézus ama tanításának

közvetítő foglalat, amely a mennyei Atyáról szól. Az egyház, amint már mondtuk, mindig tanította, hogy az elkülönült keresztényeknél, a nem katolikus keresztényeknél is a keresztség érvényben van, de ugyanúgy elismeri az egyház, hogy ott végig hirdették Krisztus evangéliumát, és elismeri az egyház az Isten szavára való hallgatást is. Akik tehát a közös atyai házból kivonultak, a testvéreink, magukkal vitték a Szentírást, hogy Krisztust kell követni és hozzá kell hasonlónak lennünk. Ezért biztosak vagyunk abban, hogy keresztényeket neveltek ezek az egyházak. A protestáns egyházi közösségek Krisztusban élnek, Krisztust hordozzák, a Szentlélek jelen van ott is, és élteci őket. A keresztény igazságot és a keresztény jóságot hordozva tovább fejlesztik a krisztusi életre való meghívást. „Testvéreink életét a Krisztusba vetett hit táplálja, a keresztség kegyelme és az Isten Igéje erősíti. Ez meg is nyilvánul náluk, a magánimában, az elmékedő bibliaolvasásban, a keresztény családi életben és az Isten dicséretére egybe sereglett gyülekezet istentiszteletében”. (8) A Szentírás tisztelete és elismerése a protestánsoknál és a katolikusoknál ugyanazon az elven alapszik: Isten beszél hozzánk. Tehát a Szentírás az alapvető közösségteremtő erő, mely — reméljük — képes lesz arra, hogy a különböző magyarázatokat is áthidaljuk vele. Ma a protestánsok sem magyarázzák már a Szentírást „függetlenül” az egyház életétől. A katolikusok pedig a zsinat óta világosabban látják a Szentírás középpontosságát és jelentőségét, viszont a protestánsok, legalábbis ezt árulják el az új teológiai irányzatok, újjá kezdik értékelni a szent hagyományt. Tehát a két álláspont közeledett egymáshoz.

A katolikus teológia ma világosan magyarázza, hogy mit is jelent a tévedhetetlen és hiteles tanítóhivatal az egyház életében. Ez természetesen semmiképpen sem jelenti azt, hogy a Tanító Hivatal nélkül nem lehet igazságot kiolvasni a Szentírásból. A katolikus tanítás szerint a Tanító Hivatal csak eszköz Isten kezében, hogy helyesen értelmezzük a Szentírást, tehát nem áll a Szentírás, az Isten szava fölött, hanem szolgálja azt. A Szentírás, mivel mind a két fél kezében a legnagyobb érték, egymáshoz vezethet. Nem az Isten szava választ el bennünket, hanem az Isten szavának magyarázata és értelmezése.

Még beszélnünk kell testvéreink *szentségi életéről* is. Elismert szentségek náluk a keresztség és az Úrvacsora. Mindkettő a katolikus egyházban is alapvető és mind a kettőnek komoly ekkleziológikus és ökumenikus jelentősége van. A protestáns tanítás elismeri a keresztség kegyelmi hatékonyságát. E kegyelem révén a megkeresztelt ember Krisztus testének, vagyis az egyháznak tagja lesz és isteni életre születik újjá. A keresztség szentsége tehát szentségi köteleket is biztosít a katolikus és a protestáns felekezetek között. A keresztség és a hit kapcsolatban vannak egymással: a keresztség által a hit tulajdonképpen szentségi láthatóságot kap.

Az Úrvacsoráról a következőket kell mondanunk a zsinati dekrétum alapján: „A különvált egyházi közösségek nincsenek teljes egységben a katolikus egyházzal, mert nem őrizték meg, főleg az egyházirend szentségének híján, az eukarisztia titkának teljes gazdagságát. Az Úrvacsorában mégis Urunk haláláról és föltámadásáról emlékeznek meg és így megvallják, hogy a Krisztussal való életadó közösséget jelenti, és várják az ő dicsőséges eljöttét” (9). A katolikus egyház a különvált testvérek Úrvacsorájában is közös alapot talál, amely szintén a párbeszédet elősegítheti, vagy kiinduló pontja lehet. A katolikusok tanítják és hiszik, hogy az Oltárszentségben az Úr húsvéti lakomájában Krisztus reális. Valóságosan jelen van, mert a kenyérnek és bornak átlényegülése történik az átváltoztatás szavai által. Ez a szentségi jelenlét nem állítható ilyen formában a protestáns Úrvacsora vételénél. A katolikus álláspont szerint nem elég az Úrvacsoránál, vagyis az eukarisztia ünneplésénél a kenyér és bor alkalmazása és az Úr Jézus szavainak megisméltése, mert a teljes szentségi jelhez hozzátartozik, hogy Krisztus helyetteseként tevékenykedő és apostoli folytonosságban kijelölt egyházi ember, vagyis a főllesztelt hivatalhordozó végezze a cselekményt, természetesen a közösség nevében és jelenlétében, vagyis azzal együtt. Ma sok katolikus teológus is azon fáradozik, hogy a protestánsoknál is elismerjük az egyházi küldetés alapján az apostoli szukcessziót és így természetesen az átváltoztatás vagy konszekráció teljességét is. Ez még közel sem katolikus tanítás, ezzel azonban semmiképpen sem vonhatjuk kétségbe, hogy a protestán-

sok Úrvacsorájánál a közösségben jelen van Krisztus. Ahol egy közösség a hitben, az eszkatologikus reményben és várásban, a szeretetben az Úr asztalánál gyülekezik egybe, ott az ünneplés kegyelmet közvetít a hívők számára és erősíteni fogja Krisztussal való egybekötöttségüket. Tehát katolikus részről nem mondható az, hogy a protestáns Úrvacsoraünneplés csak üres és hatástalan jel. Sem a katolikusok, sem a protestánsok nem tekinthetik mai szentségi tanításukat teljesen lezártnak (10).

6. Az eukarisztia és a római pápa primátusa

Az ökuménikus erőfeszítések, a kölcsönös teológiai megközelítések ma két csomópont körül csoportosulnak: az egyik oldalon áll a szentségi vonal, főleg a keresztséggel és az eukarisztiával, a másik vonalon pedig az egyházi hatalom, közelebbről a római pápa primátusának kérdése kerül előtérbe. Amennyire pozitív nyitás indult meg az első oldalon, annál inkább látszólag mindig homályosabb körvonalakban áll előttünk az egyházi fegyelem, az egyházi struktúra, vagy más szóval a legfőbb vezetés kérdése a katolikus egyházban. „A pápaság még mindig az ék a katolikus, az ortodox és a megújított egyházak között; ez az a pont, amelyben még nincsen közelítés, nem látni az álláspontok kiegészítésének lehetőségét” (11). A belső helyzet egészen más a keleti egyházaknál és más a protestánsoknál. Így a kapcsolatkeresés is más úton megy végbe mind a kettőnél.

Vegyük most sorra a két fő kérdést: az eukarisztiát és a primátust. Az eukarisztia az a felkiáltójel, vagy az az útjelző, amelyen a jelen aktuális helyzetben közelednünk kellene egymáshoz. Az Oltáriszentség az egység jele a hitben, de egyúttal kifejezője az eleven élő egyházi közösségnek. Azt mondják, ameddig távol állunk egymástól a hitben, vagy legalábbis a hit alapjaiban, addig az egyházi közösséget nem lehet élni és nem tudunk egymáshoz közeledni a testvérek asztalánál. Hitünk maradandó alapjait kell keresnünk, ezeket tisztáznunk kell a lényeges vonásokban. Ha a hit élő, akkor állandóan alakul, fejlődik, tehát nem kell félnünk attól, hogy a hit dolgában nem tudnánk közelebb jutni egymáshoz. A hitet az egyház adja tovább, és ez azt jelenti, hogy találkozunk kell a közös jelekben, ezek pedig a keresztség és az eukarisztia. Az eukarisztia a hit szentsége! Az egyház szentségének, szentségi mivoltának és közösségteremtő erejének a legkifejezőbb jele és eszköze. Ez az a kiváltságos pont, amelyben az egyház fölismeri és elismeri, hogy az emberek üdvössége Jézus Krisztusban és csak benne egyedül valósulhat meg. E jelet őrizve nem szabad feladni krisztusi azonosságunkat, sem az ortodox egyházaknál, sem a protestánsoknál, sem nálunk. Bármennyire is óhajtuk és közelinek is érezzük az egyesülést, az eltávolodott keresztyén testvérek mégsem járulhatnak az Úr asztalához, nem ünnepehetnek közösen az eukarisztiát, ameddig nem egyik a hitben. Az ökuménikus mozgalom egyformán épül az igazságra, a szeretetre és az alázatosságra. A különbözőségek elkendőzése vagy elmosódása nem tesz szolgálatot az egységnek.

Az ortodoxoknál az eukarisztia körül nem lesz nagyobb nehézség. A protestánsok ezen a vonalon nehezebben közelednek, ma is ismétlik a régi megszo-kott tételeiket: nem fogadják el a szentmise áldozati gondolatát, a kenyérnek és a bornak a lakomán kívüli tiszteletét, támadják a Krisztus jelenlétére vonatkozó katolikus meggyőződést, és végül az egyházi vagy papi hivatal különleges jelentőségét sem hangsúlyozzák. A zsinati határozat értelmében azonban a protestánsok is hisznek az Úrvacsora vételénél abban, hogy Krisztussal egyesülnek, tehát ezen a téren az út járható lesz.

A keletieknél és a protestánsoknál egyaránt az igazi nehézség valójában a pápai primátus körül adódik. Világos és határozott a pravoszláv ortodoxia álláspontja: az egyházak egyesülése nem jelentheti az egyiknek vagy a másiknak fölszívódását, vagy valamelyik testvéregyház hagyományainak föladását. Meg kell találni a közös tartalmakat és ezekből kiindulva kell megteremteni az egységet. Nagyon valószínű, hogy a pápai primátus és a tévedhetetlenség kérdése nem kerül első alkalommal a tárgyalások napirendjére. Azt mondják, előbb találkozunk kell az Úr asztalánál. Nagy türelemre és sok-sok kitarató ímára van szükség. Nagy jelentősége lesz a következő pánortodox zsinatnak Isztambulban. Itt

majd közelebb jutnak egymáshoz a keleti egyházak és megteremthetik az „interortodox egységet”. Az ortodoxok nem akarják magukat alávetni a pápának, mondják a legtöbb hivatalos helyről. A szakadás megszüntetése a két egyház között csak az eukarisztikus közösség helyreállítását jelenti. Az egység nem érinteti az ortodox egyházak fegyelmi-strukturális önállóságát.

A protestáns oldalán a teológusok annyira előre haladtak, hogy szinte minden elválasztó kérdést feloldottak, habár meg nem oldottak minősítenek, kivéve a pápaság tényét. Ezt sokan áthidalhatatlannak tartják. Azt mondják, hogy a római katolikus egyház nem mondhat le erről, mert földné rómaiságát, viszont a többi egyház nem tudja elismerni anélkül, hogy múltját és a pápaság elleni protestálását föl tudná számolni. Kétségtelen, a pápaság kérdése a római katolikus egyház lényeges pontjai közé tartozik, nem is beszélve a főségnek és a tévedhetetlenségnek az első vatikáni zsinaton hozott dogmáiról. A pápa centrális hatalma mindig erősebb lett és a fejlődés folyamán a csúcspont az első vatikáni zsinaton érte el. Az első Vatikánum döntései a legtöbb protestáns teológus szerint mélyítették a szakadékokat. Többen úgy vélik, hogy ezzel az ajtó végképp becsukódott.

Hogyan is találhatnánk rá az első lépésre? *Ratzinger* bíboros szerint az augsburgi hitvallás felülvizsgálása közelebb hozhatja az álláspontokat. A luteránusok az 1530-as augsburgi birodalmi gyűlés elé terjesztették hitvallásukat. Azt mondják, hogy ebben nincsenek a katolikus egyháztól eltérő dogmatikus tanítások. E hitvallás egyes tételeiből kellene, mint alapokból kiindulni a közeledés érdekében. A zsinat után több protestáns teológus is úgy vélekedik, hogy az egyház megújulása után fölismerhetjük a pápaság szerepének megismerésében is azt a tényt, hogy egységesen egyetemes intézmény kell az egyház élére. Ez viszont valójában csak a pápai primátus lehetne. A megújítás elvileg a pluralitás, a kollegialitás, valamint a szubszidiaritás elvének vonalán mehetne végbe. Az egységnek ilyen magas hivatala csak akkor kap értelmet, ha feladatát nem centralisztikusan és izoláltan, hanem a többi szolgálatára decentralikusan, vagyis a hatalom és a szolgálat szétosztásában hajtja végre. Tehát ha a pápaság dimenziói az egész világ lesznek, akkor mint intézmény hozzátartozhatik az egész világ struktúrájához. Az egyház Isten népe és ha van kollegialitás, akkor kell, hogy a kollégium élén valaki legyen, és ez lehetne a primátus új megfogalmazásában ismét csak a római pápa. A szubszidiaritás, az egyházhöz való segítő hozzárendeltség elve lényeges, és az egymás alá és fölé való szolgálati rendeltség elve az evangéliumból kiolvasható és a történelem folyamán alakult egyházi struktúrával megegyezik. A keleti egyházaknak megmarad a szabadságterületük, ahogy ezek a történelem folyamán kialakultak. A protestánsok közül sokan azon a véleményen vannak, amikor az egész emberiség ma egy cél után vágyódik, akkor e központi hivatalnak jelentősége és áldása kézenfekvő volna.

A különálló egyházak álláspontja és magatartása a pápasággal szemben sok vonatkozásban attól lesz függővé, hogy Rómának mennyire sikerül a pápaságot az összes egyházak egységének jelévé és valóságává tenni, vagyis hogyan tud szolgálatára lenni a többieknek. *Roger Schütz*, Taize-i prior megrendezte az elmúlt évben az „Ifjúság zsinatát” és ezen többször elhangzott, hogy az egység utáni keresés korunk egyházainak egyik legfontosabb feladata. Az ifjúsághoz írt levélben ezt olvassuk: Fel kell számolnunk az évszázados szakadékokat és új utakat keresni, hogyan lehetünk egymás részeseivé az egész emberiség számára. Az utóbbi időben mindig többen ismerték fel annak fontosságát, hogy egy olyan hivatal, amely az egész emberiséget tudná szolgálni, nemcsak a katolikusoknak, hanem minden kereszténynek, sőt az egész világnak hasznára lenne. Ilyen papi hivatal mindenütt az emberi jogokat, és mindenütt az emberiség vágyait tudná képviselni. A római pápa nemcsak az egység szimbóluma, de megvalósítója is lehet, ha szolgál. A levél azzal az alternatívával végződik, hogy az Isten népe vagy a szétdaraboltság állapotában marad, vagy pedig a keresztények megtalálják az egyetemes pásztort a látható közösségben, melynek szolidaritása és egysége ki fog hatni minden emberre. Az elmúlt évben november 24-én a pápa Rómában fogadta az Egységítőkárság ott tárgyaló vezetőit. Ezeket monddta: „Az egység szolgálata Krisztus szolgálata és az evangélium szolgálata, tehát végeredményben lelkipásztori szolgálatról van szó. Az egység hiánya bot-

rány! Feladatunk, hogy a szembenállást Isten kegyelmével minél hamarabb át-hidaljuk és az ellentéteket megszüntessük. Senki se higgye azt, hogy ez a kegyelmi befektetés és tevékenység hiábavaló lenne, vagy másodrangú úgy az egyház mai életében. Lassan és türelemmel kell várunk az Úr órájára”.

Wolfhardt Pannenberg, evangélikus teológiai professzor szerint az egység csak úgy képzelhető el, hogy tagolt egységről lesz szó. A „konciliaritás” elvét kell elővinnünk, ami annyit jelent, hogy különböző egyházi szervezetek lesznek és alakulnak, ezek azonban az egység tudatában élnek és zsinati összefogás fogja őket összetartani. Ugyancsak ő mondotta, hogy az ökuménikus párbeszéd csak akkor lehet eredményes és értelmes, ha az eukarisztia és az egyházi hivatal egységének összefüggése nyilvánvaló lesz, vagyis, ha az egyházi hivatal püspöki struktúráját ki lehet terjeszteni mindenkire. Ő is ajánlja az augsburgi hitvallás új-értelmezését, mert ebben „egy egyetlen egyház” körvonalai látszanak, olyan egyház vonásai, amely sokszerűen rétegződött, és ezt az egyházat keressük ma. Jellemző marad, hogy a keletiek viszont sajátos püspöki struktúrájuk megváltoztatása ellen küzdenek. A zsinaton a keleti egyházak képviselői újból és újból hangsúlyozták, hogy ők a hitet nem Rómán keresztül kapták, hanem közvetlen vonalon az apostoloktól. Ezeknek a részegyházaknak, vagy helyi egyházaknak egybekötöttsége az egyházat mint családot tünteti fel. Az egyházzal szülő zsinati dekrétum is ezt mondja: „Az egyházi közösségben is joggal részegyházak vannak, amelyek sajátos külön hagyomány alapján nőttek azokkal, anélkül, hogy Péter székének elsőbbségét érintették volna, vagy tagadták volna. Hiszen ez utóbbi az egész szeretetközösségnek az élén áll és védi a tulajdonképpeni különböző, jogilag érthető különbözőségeket és öröködi afelett, hogy ezek a különbözőségek az egységben az egységnek ne ártsanak, hanem inkább szolgáljanak” (12).

Az egyház a zsinaton kimondotta, hogy lemond a hatalomról, amit történelme folyamán annyiszor igénybe vett. Kimondta azt is, hogy nem akar a világ berendezkedésébe, saját társadalmi, közösségi normáinak alakításába beleszólni. Az egyház megnyitottságát a világ felé és a vallások felé nem külső kényszerből valósfította meg — amennyiben megváltoztak a körülmények, kétségtelenül ezeknek a változásoknak is meg volt a hatásuk, — hanem inkább belső lényegéből kifolyólag akarta az egyház kijelenteni azt, hogy lemond a hatalomról, a vallás hatalmáról is itt a földön. A primátus kérdése van előtérben, és mégis azt kell mondanunk, hogy másodrangú kérdés a nagy értékek árnyékában és ez a nagy érték az eukarisztia egyházteremtő közössége. A protestánsok ma bátran megteszik a lépést keresztény azonosságuk felé és így Krisztuson keresztül rátalálnak a közös egyházra is. Az ortodoxoktól azt várjuk, kínálják fel mély lelkiségüket, spiritualitásukat, amelyben a kezdettől fogva megőrzött nagy keresztény értékek ragyognak fel előttünk és talán ezért a nagy értékek szemléletében már nem kell feltenniük azt a kérdést, hogy ki legyen az első az egyformák, vagy az egyenlők között.

Mi magyar püspökök a moszkvai pátriárkánál tett látogatásunk alkalmával meggyőződhattünk arról, hogy a pravoszláv orosz egyházhoz vezető út előkészítése megindult és ezért látunk a pápa utazásában új nyitást a továbbjutás szempontjából.

Jegyzetek: (1) (Martyria, Koinonia, Diaconia) Holland katekizmus, 392 — (2) Zsinati határozat az ökumenizmusról: 4.; — F. Wolfinger: Das Christentum und die Weltreligionen, Stimmen der Zeit, Januar 1980, 45–56. — (3) Karl Rahner: Die bleibende Bedeutung des Konzils, Stimmen der Zeit, 1979 december, 795–803. — (4) Ökumenizmus, 4. — (5) Uo.: 20. — Y. Congar: Zerrissene Christenheit, Herold, 1959. — (6) Uo.: 5,23. — (7) Uo.: 21. — (8) J. Feiner: Kommentar zum Dekret über den Ökumenismus, Lexikon für Theologie und Kirche: Das zweite Vatikanische Konzil, Herder 1967. — (9) Ökumenizmus, 23. — (10) Uo.: 22. — H. Fries: Kein Stillstand in der Ökumene, Die Furche 1979. november 7. A dogmatikailag lezárt katolikus tanítás az eukarisztiaiban még mindig gazdagodhatik, új meglátások jöhetnek hozzá a már biztosított tartalmakhoz. Lásd az eukarisztia ünneplése körüli sok új keresést, főleg a liturgiában. — (11) Ökumene in Deutschland, Realität, Hoffnungen, Widerstände, Herder Korrespondenzblatt, 1979 szeptember. — (12) Ökumenizmus, 16.